

ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ

Покренут 1824. године

Уредници

Георгије Магарашевић (1824—1830), Јован Хаџић (1830—1831), Павле Стаматовић (1831—1832), Теодор Павловић (1832—1841), Јован Суботић (1842—1847), Сима Филиповић (1848), Јован Суботић (1850—1853), Јаков Игњатовић (1854—1856), Субота Младеновић (1856—1857), Јован Ђорђевић (1858—1859), Антоније Хаџић (1859—1869), Јован Бошковић (1870—1875), Антоније Хаџић (1876—1895), Милан Савић (1896—1911), Тихомир Остојић (1912—1914), Васа Стајић (1921), Каменко Суботић (1922—1923), Марко Малетин (1923—1929), Стеван Ђирић (1929), Светислав Баница (1929), Радивоје Врховац (1930), Тодор Манојловић (1931), Жарко Васиљевић (1932), Никола Милутиновић (1933—1935), Васа Стајић (1936), Никола Милутиновић (1936—1941), Живан Милисавец (1946—1957), Младен Лесковац (1958—1964), Бошко Петровић (1965—1969), Александар Тишма (1969—1973), Димитрије Вученов (1974—1979), Момчило Миланков (1979), Бошко Ивков (1980—1991), Славко Гордић (1992—2004)

Уредништво

ИВАН НЕГРИШОРАЦ

(Драган Станић, главни и одговорни уредник)

МИХАЈЛО ПАНТИЋ, ЈОВАН ПОПОВ, САША РАДОЈЧИЋ

Секретар Уредништва

ВЛАДИМИР ШОВЉАНСКИ

Лектор

ВЛАДИМИР ШОВЉАНСКИ

Коректор

БРАНИСЛАВ КАРАНОВИЋ

Технички уредник

ВУКИЦА ТУЦАКОВ

Летопис Матице српске излази 12 пута годишње у месечним свескама од по десет штампарских табака: шест свезака чине једну књигу. Годишња претплата износи 2.000 динара, а за чланове Матице српске 1.000 динара. Претплата за иностранство износи 100 €. Цена по једној свесци у књијарској продаји је 200 динара. Претплата се може уплатити у свакој пошти на жиро рачун број 355-1056656-23, са назнаком „за Летопис“. Адреса: 21000 Нови Сад, ул. Матице српске бр. 1, телефон: 021/6613-864 и 021/420-199, локал 112, факс: 021/528-901.

E-mail: letopis@maticasrpska.org.yu
Интернет адреса: www.maticasrpska.org.yu

Издаје: Матица српска

Компјутерски слог: Младен Мозетић, ГРАФИЧАР, Нови Сад

Штампа: БУДУЋНОСТ, Нови Сад

Тираж: 1.000

РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ

ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ

Год. 182

Јун 2006

Књ. 477, св. 6

САДРЖАЈ

Павле Угринов, <i>Бресква и смоква</i>	967
Александар Генис, <i>Коани историје</i>	978
Радмила Лазић, <i>Све моје љади и ситоси</i>	998
Вукашин Костић, <i>Бунар зидам</i>	1004
Милосав Ђалић, <i>Староси као метафора</i>	1008
Љубомир Ђорилић, <i>Кружови</i>	1015
Верољуб Вукашиновић, <i>Можда њесма</i>	1018
Урош Петровић, <i>Арнеова вртешка</i>	1023
Петар Матовић, <i>Вајре и сјај</i>	1030

ОГЛЕДИ

Мирко Зуровац, <i>Сартрова онтологија слободе</i>	1033
Срђан Дамњановић, <i>Парадокс Божидара Кнежевића</i>	1044
Драган Хамовић, <i>С обе сиране Мораве</i>	1050

СВЕДОЧАНСТВА

Данило Н. Баста, <i>Ојомена, њушоказ и завети Михаила Ђурића</i>	1080
Часлав Копривица, <i>Михаило Ђурић или како сачувати мисао и задржати врлину у времену оскудице људскости</i>	1083
Владимир Милисављевић, <i>Одговорности филозофије</i>	1089
Зоран Ђерић, <i>Актуализација романтичарских традиција у сиваралаштву словенске књижевне емиграције XX века</i>	1093
Димитрије Стефановић, <i>Оазе духовног живота у Америци</i>	1106
Воја Чолановић, <i>Шта ме је снашло или образац који би књижевне кришчаре оставио без речи</i>	1109
Светозар Кољевић, <i>Хвала Лази Косићу</i>	1111
Љупка Ковачевић, <i>Анђели нису само на небу (Разговор са Матијом Бећковићем)</i>	1113

На крају крајева књига о Црњанском се заправо и не може другачије завршити него отвореним питањима.

Та питања су оно што чини ову књигу вредном. Истина, поставила је Горана Раичевић на неколико места, експлицитна, лепо формулисана питања, која се крећу између констатације и сумње... (На пример, онај део о односу Црњанског према мајци и загонетке због чега не одлази на њену сахрану.) Било би интересно пописати сва та, експлицитна, питања Горане Раичевић. (То су тренуци када она уклања баријере између себе и читалаца.) Али, независно од тих питања, основна интонација књиге чита се као лепа запитаност над делом нашег највећег писца; као још једно велико питање.

Миливој НЕНИН

КАПИТАЛНО ДЕЛО МОДЕРНЕ ГРАМАТИЧКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Синџакса савременога српског језика; њроста реченица, Институт за српски језик — „Београдска књига” — Матица српска, Београд — Нови Сад 2005

Узимајући неку књигу у руке, обично ваља најпре погледати прву и последњу страну, заправо наслов и садржај. Већ ова два податка довољна су за одлуку треба ли или не треба гледати или читати даље. Када се узме у руке књига о којој говоримо, већ и на први поглед постаје очевидно да пред собом имамо капитално дело, изузетно дело модерне граматичке литературе, дело обимно и сјајно, јединствено и оригинално не само по теми и обухватности већ по начину обраде и елаборације, такво које не само наша стручна и научна већ и наша културна јавност до сада нису имали.

Често смо се, наиме, жалили да нам је сва релевантна лингвистичка наука и прагматика, особито она која је посвећена општој језичкој култури, сведена махом само на правопис. Далеко значајнији подухвати, они од којих се очекује да регулишу систем језичке правилности и норме изражајних модела савременог језика — исцрпан савремени речник и научно обрађена граматика савременог језика — никако да угледају светлост дана. Свело се на то да правопис нормативно „прописује” и фонетику и морфологију, евентуално и акценат и речник, иако правопис заправо не би требало да се бави ничим другим сем правилима писане речи.

Истина је, дакако, да је проф. Михаило Стевановић уложио велики напор да „сними” у својој граматичкој нашу стандарднојезичку ситуацију, тј. да прикупи аутентични материјал који функционише у језичком стандарду, да на основу њега опише стање језичке комуни-

кативне ситуације и да, евентуално, на основу тога, успостави параметре језичке правилности и норме, тако да је његово дело досад било и најкомплетнији репертоар српског језичког система. Будући, међутим, да је његово дело *Савремени српскохрватски језик* у две књиге објављено 80-тих година прошлог века, а материјал прикупљан и описиван и знатно раније, његов материјал се, по природи ствари, данас исказује у много чему необухватан и непотпун. Ово и отуда што се језик стално мења (у језику је једина сталност — промена), па је наука о језику дужна да савремене промене стално прати, пописује, описује и нормативно прописује.

Израдећи у сусрет таквим захтевима, основан је и Одбор за стандардизацију српског језика, а као један од његових темељних пројеката управо је била предвиђена припрема и израда научне граматике српског језика, на темељу свеобухватног репертоара језичких прилика, те да као резултат тих истраживања добијемо исцрпну слику егзистентних и прагматичних структура реченице, а тиме и основну слику стандардолошких својстава нашег језика уопште.

Као први корак у оквиру оваквог програма настале су, најпре, две књиге Ивана Клајна о творби речи, да би се, у оквиру истог програма, појавило једно изузетно граматичко дело — *Синтакса савременога српског језика*, дело које на научним темељима и на минуциозан начин обрађује један сегмент граматичког „проблема”, као важан научни подухват наше лингвистичке науке и праксе, иако аутори кажу да је реч само о „прилозима” граматичког српског језика. О прилозима, дакако, мада је заправо реч о темељним прилозима, посебно о методолошким темељима на којима треба да се граде и будући „прилози”, како бисмо добили комплетиран лингвистички атлас целог корпуса и система нашег језичког ткива.

Да ли треба рећи да је реч о делу које су остварили наши познати синтаксичари и теоретичари језика. Они који су упућени у околности под којима се наша наука о језику ствара — знају да је посредни екипа научника која добро познаје материју и на најбољи начин обавља свој посао. Заслужују да им се имена помену: дописни члан САНУ Предраг Пипер, професори универзитета или Института за српски језик САНУ: Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић и Бранко Тошовић, имена добро позната лингвистичком, научном свету и великом кругу језичких посленика.

Из таквих руку не може да потекне ништа друго до високи квалитет. И не само то, већ и веома сложена анализа једног сегмента језика, синтаксичка анализа прости реченице, за шта би чак и упућени познаваоци језика могли помислити да је „мршав” залогај. А показало се да је посредни изузетно сложена и разграната материја, а у овој књизи обрађена до и најмањих детаља, о чему на свој начин говори већ и сам садржај књиге: списак наслова и поднаслова наведених у садржају књиге попуњава читавих 18 страна. Главна поглавља се име-

нују као: *Именски израз, Сјруктура именованог изрече, Синтаксичке функције именованог изрече, Референцијално-квалификациона својства именованог изрече, Дејтерминација, Конјункција, Синтакса и систематика свих једнеже, Синтаксички, аналитички и сложени предикати, Временски глаголски облици* итд.

Следећи комплекс тиче се *Предиката* — синтетичког, аналитичког и сложеног, док се посебно разрађују *предикатив, линеаризација у предикатском изразу* и др., да би се анализа задржала на *синтакси глагола и временским глаголским облицима, глаголском начину, глаголским прилозима, глаголским придевима, инфинитиву*, а иза тога на анализи *једнеже реченице као синтаксичке целине, валентности, формалној сјруктури реченице* и многобројним другим темама као што су *персоналност, агенитивност, јацијентивност, модалност, ајелативност, интјерогативност, јосесивност, социјативност, инсјрументјалност* и др. (много би било све их поименице наводити).

Цео корпус, међутим, подељен је у два основна истраживачка комплекса, таква који се аналитичким поступком крећу у два основна правца: прво, *од облика ка садржајима једнеже реченице* и, друго, *од садржаја ка облицима једнеже реченице*, што се може означити својеврсним методолошким поступком и новином у синтаксичким, семантичко-граматичким и лексичким истраживањима у нас.

У оквиру тих двеју великих целина анализиран је свеобухватан изражајни корпус језичке комуникације, са свим могућностима идентификационих и трансформационих модела. Поменућу, илустрације ради, два насумце одабрана примера; исказ типа „Почели су *разговори*”, који алтернира с конструкцијом типа „Почели су да *разговарају*”, где је девербативна именица *разговори* супротстављена глаголу *разговарати*, што је функционално и значењски проблем многих сличних исказа (данас особито заступљених на штету глагола), или — пример декомпонованог предиката у акузативу уз глаголе, попут *дати, извршити* и др., а у саопштењима као „*Извршили су анализу*”, у односу на алтернативни исказ „*Анализирали су*” — а што може бити занимљиво не само као стручна анализа већ и важан инструктивни и прагматични податак за културу говора и широку културну публику уопште, особито ону коју занимају језичке појаве у светлу валидности или нормативности. Заправо, у видокругу анализе нашли су се бројни језички модалитети прете реченице које ова књига описује, не, међутим, само за уски круг научника, већ једнако тако и за свакодневну прагматичну употребу.

Овове, као податак, треба додати да су резултати објављени у овом делу великим делом засновани на низу претходних, појединачних или потпунијих лингвистичких елаборација синтаксичке природе, на претходним студијама самих аутора ове књиге као и на резултатима истраживања домаћих и страних аутора који су својим радовима допринели потпунијој аналитичкој комплетности и садржајној вред-

ности овде обрађиване теме. Списак селективне библиографије обухвата преко 70 темељних радова наших и страних лингвиста чија су разматрања у вези са синтаксом реченице нашла место и у овој књизи. Може се, дакле, рећи да *Синтакса* која је пред нама садржи највредније резултате које је језичка наука у вези са простом реченицом експлицирала.

Академик Милка Ивић, у *Уводној речи*, у том светлу особито наглашава два драгоцене квалитета књиге: прво, пуну упућеност аутора у досад освојена стручна знања и, друго, одговарајући теоријско-методолошки приступ у осветљавању језичких чињеница. Осим тога и двоструку намену дела: с једне стране, да нашу и страну културну јавност упозна с оним што меродавни сматрају правилним, па стога и препоручљивим и, с друге стране, да обезбеди сагледавање актуелне језичке разумејености српског језика, како би нова знања могла на примерен начин бити стављена у службу науке.

У овом светлу као посебну вредност ваља нагласити да је књига, иако конципирана као научно дело, заправо лако читљива и за лингвистичке нестручњаке, дакле примењива и прихватљива за ширу културну публику као граматички корпус и нормативни путоказ у свакодневној језичкој комуникацији. Ово утолико пре што аутори, анализирајући општу говорну и писану реченицу увек децидирано указују на оне модалитете који се могу сматрати оправдани са стандардног, регуларног становишта, насупрот онима за које анализа указује да функционишу само као субстандардни модели који не могу послужити као узор доброг говора и изражавања.

У којој мери је ово тачно потврдиће се тиме што је Одбор за доделу Награде „Павле Ивић” (при Славистичком друштву Србије) разматрајући предлоге за награду објављених књига у времену од септембра 2004. до септембра 2005. године одлучио да између понуђених дела која су ушла у ужи избор избора, награду „Павле Ивић” додели књизи *Синтакса савременога српског језика; њен синтаксички систем*.

За то су, поред осталог, наведени и следећи разлози:

Књига представља крупан научни резултат на пољу истраживања синтаксичке структуре српског језика.

Аутори су с успехом синтетизовали достигнућа и резултате старије и новије лингвистичке школе од Александра Белића и других до Милке Ивић и њених следбеника, узимајући у обзир оне научне резултате који су издржали пробу времена и која и данас могу конзистентно функционисати у истом синтаксичком опусу.

Књига представља значајан допринос не само за србистику него и за славистику уопште, и то са становишта и дескриптивне, и теоријске, и нормативне синтаксе.

По исцрпности описа, солидној теоријској утемељености и употребљивости књига представља монографију коју нема ниједан други словенски језик, а и мало који од светских језика. Та књига ће — вели

се, поред осталог, у образложењу Одбора — остати записана као међаш — јер ће се, као мера вредности, моћи говорити о њој као о времену пре њене појаве и о оним књигама после ње, мада је извесно да је неће бити лако надмашити.

Најзад да, осим похвала, поменемо и понеке покуде. Оне су се, нажалост, јавно обзнаниле у Културном додатку листа *Политика*. Али истинитости ради ваља рећи — потпуно неоправдано, злурато и с недоличним ниподаштавањем аутора и дела. Чак кад би искази таквих оцена и били оправдани (а нису), жалосно је што су се тога недостојног посла (а без ваљаних аргумената) латили људи које би требало сматрати колегама. А од колега би се, опет, очекивале добронамерне примедбе и напомене, с намером да се помогне. О тој намери, међутим, нема ни помена, јер се ту заправо и нема шта напомињати, па би пре ваљало похвалити труд и напор колега који су уложили године истраживања и мукотрпног рада да нашој науци, култури, језику и јавности понуде оно што никако немамо, а неопходно је — ваљану, на научним темељима ваљано засновану и лингвистички коректно обрађену граматичку структуру језика, књигу за коју без патетике можемо рећи да служи на част не само ауторима већ и велој нашој језичкој науци и националној култури уопште.

Егон ФЕКЕТЕ

ОД БОЛЕСТИ ДО НЕИЗЛЕЧИВОГ СТАЊА

Светлана Бојм, *Будућности носталгије*, с енглеског превели Зиа Глухбеговић и Срђан Симоновић, „Геопоетика”, Београд 2005

Већ уводне странице у обимну студију Светлане Бојм о носталгији наговештавају њену ерудицију, духовитост и иронију у тумачењу интригантног, вишевековног феномена. Полазећи од сопствених предрасуда о носталгији Бојмова је написала књигу која из различитих перспектива разоткрива ово осећање указујући на његову комплексност. Јер, носталгија, као што и сам наслов књиге *Будућности носталгије* сугерише, није увек и само прича о прошлости, већ и те како има утицаја на будућност. Она је и ретроспективна и проспективна. Бојмова пише о будућности носталгије уверена да неизвесности из прошлости имају директан утицај на стварност будућности. (Наводи савремену руску изреку која каже да је прошлост постала далеко неизвеснија од будућности.) Однос према будућности подразумева одговорност за сопствене носталгичне приче, њихово погрешно тумачење директно утиче на живот, дакако, у негативном смислу.

Светлана Бојм сматра да реч носталгија подразумева чежњу за домом који више не постоји, или никада није ни постојао, чине је две